رهنما

۲۲

شطرنج و قمار!؟

بسم الله الرحمن الرحیم

رهنما ۲۲ (شطرنج و قمار؟!)

نویسنده:

محمدحسین پورامینی

ناشر چاپی:

انتشارات آستان قدس رضوی - به نشر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

رهنما ۲۲ (شطرنج و قمار؟!)

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور:شطرنج و قمار؟!/گردآورنده معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی.

مشخصات نشر:مشهد: انتشارات قدس رضوی،۱۳۹۱.

نویسنده : محمد حسین پور امینی

مشخصات ظاهری:۱۶ ص.؛ ۱۱×۱۷س م.

شابک :۹۷۸-۶۰۰-۶۵۴۳-۹۴-۹

وضعیت فهرست نویسی:فیپا

موضوع:شطرنج (فقه)

موضوع:قمار -- جنبه های مذهبی -- اسلام

شناسه افزوده:آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

شناسه افزوده:موسسه انتشاراتی قدس رضوی

رده بندی کنگره:BP۱۹۴/۹/ش۶ ۱۳۹۱

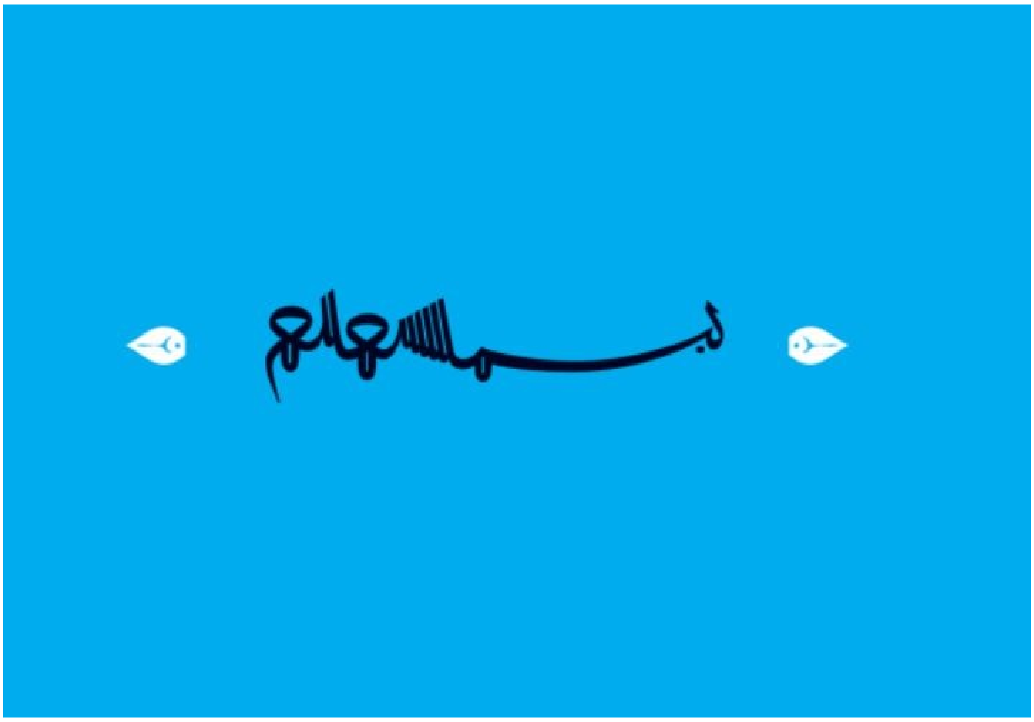
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۷۴

شماره کتابشناسی ملی:۲۸۶۹۶۲۷

ص:۱

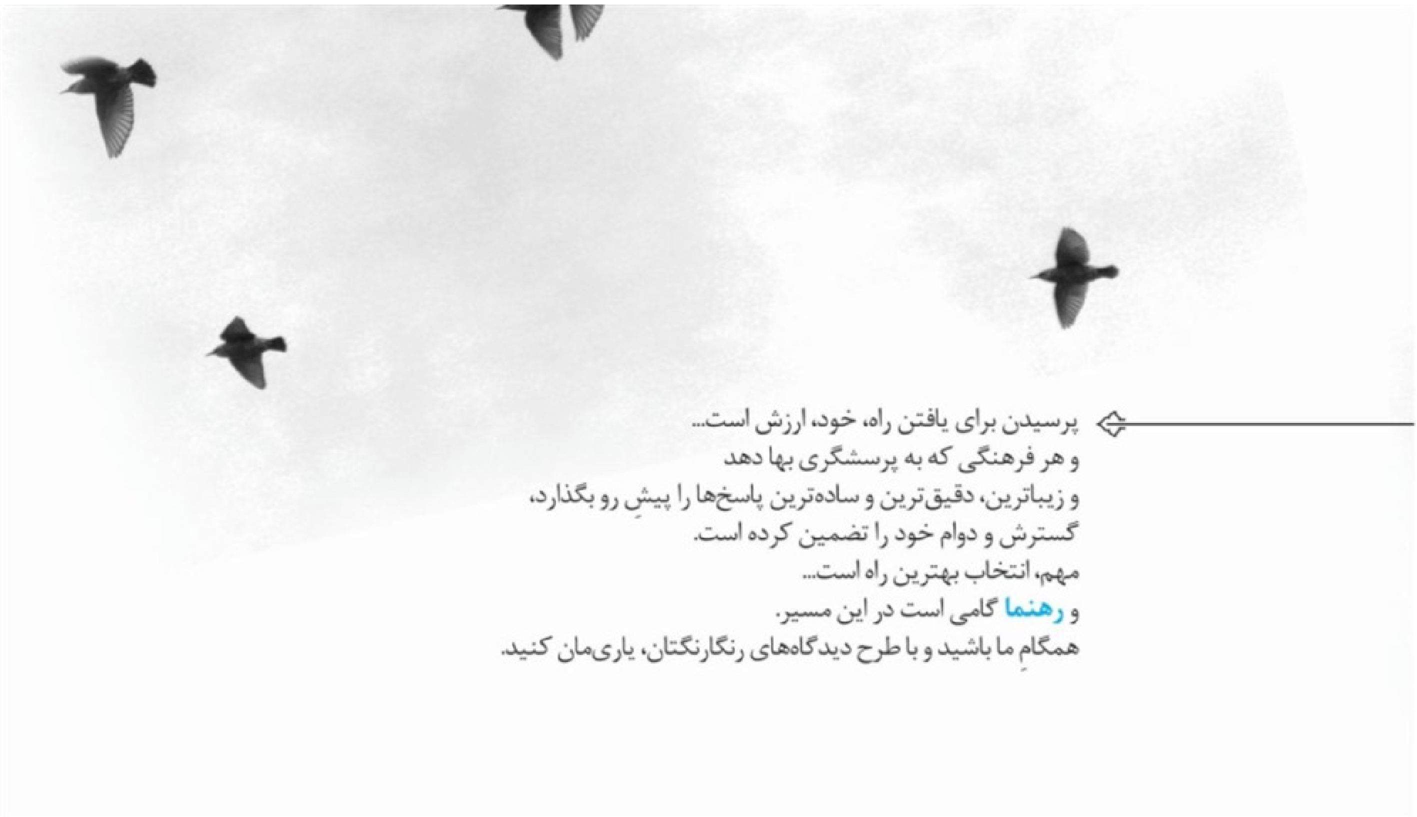
اشاره

تصویر

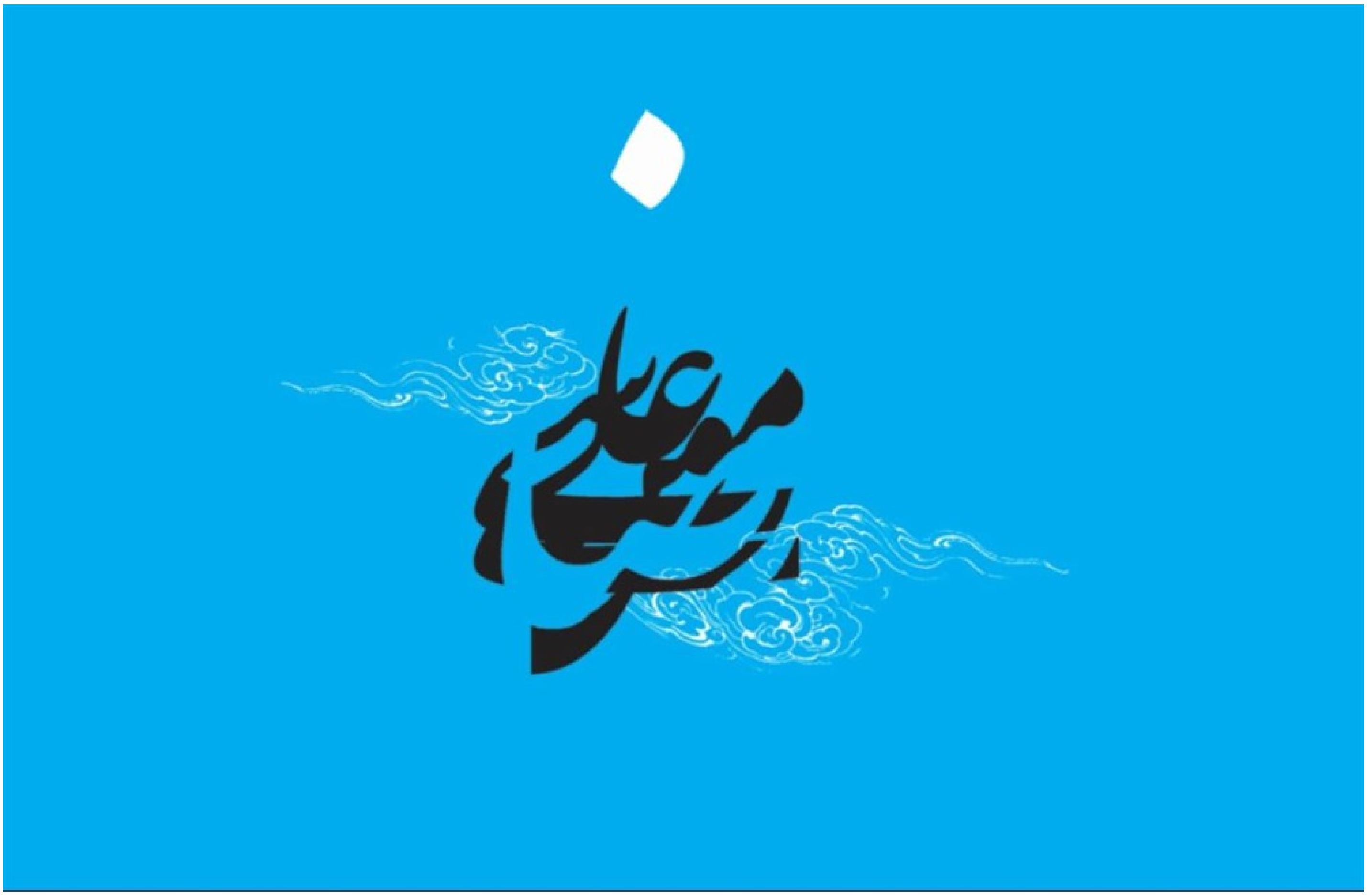

ص:۲

تصویر

پرسیدن برای یافتن راه، خود، ارزش است...
و هر فرهنگی که به پرسشگری بها دهد
و زیباترین، دقیق‌ترین و ساده‌ترین پاسخ‌ها را پیشِ رو بگذارد،
گسترش و دوام خود را تضمین کرده است.
مهم، انتخاب بهترین راه است...
و رهنما گامی است در این مسیر.
همگامِ ما باشید و با طرح دیدگاه‌های رنگارنگتان، یاری‌مان کنید.

تصویر

ص:۴

شطرنج و قمار؟!

اگر درگیر پرسش های زیر هستید، پاسخ خود را در کتابچهٔ حاضر مییابید:

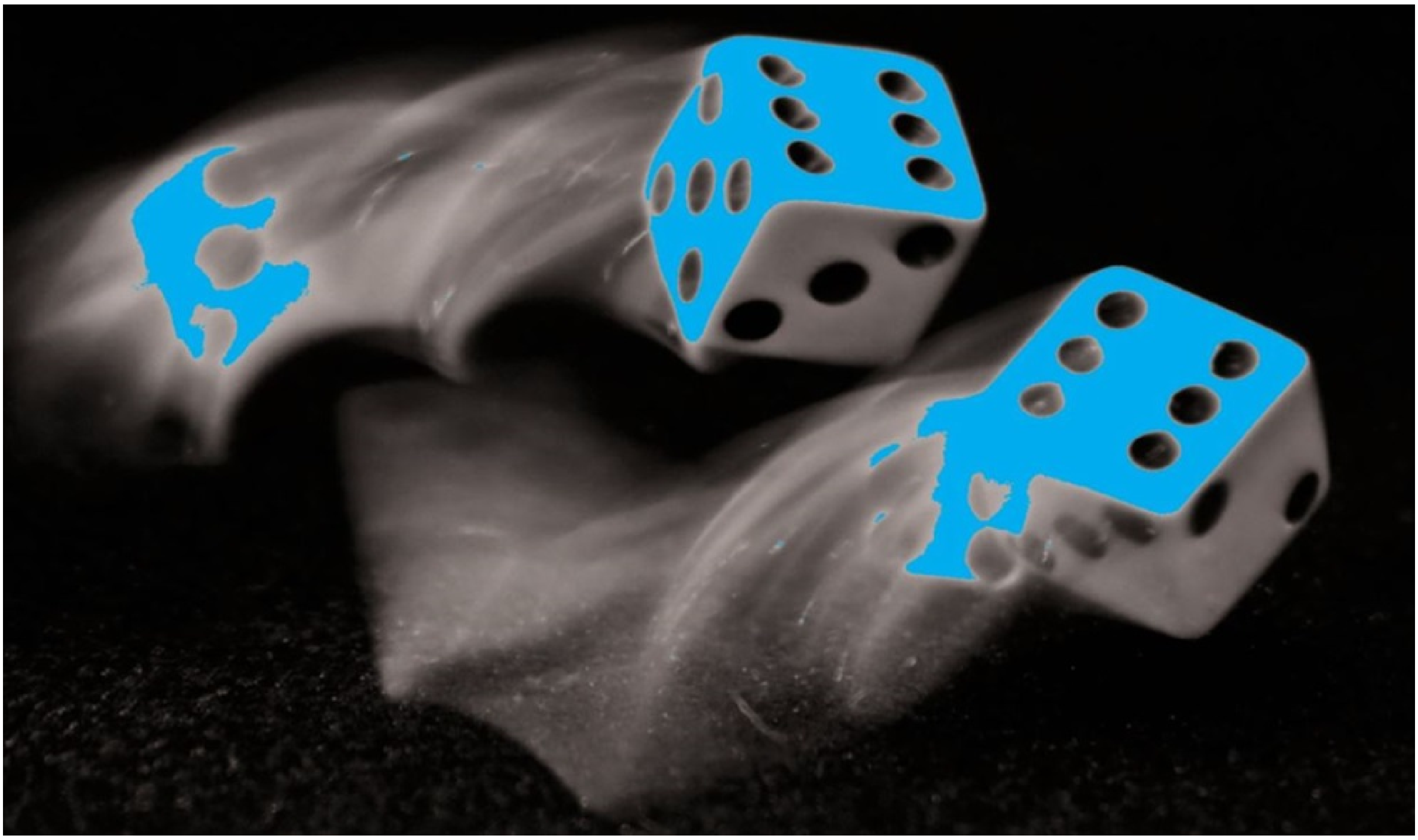
۱. آیا بازی با شطرنج طبقِ نظر برخی فقها جایز است؟

۲. چگونه ممکن است حکمی که حرام بوده، اینک حلال شده است؟! مگر احکام دین ثابت نیست؟

۳. آفتهایی که قمار به ریشه و ساقهٔ زندگی آدمی میزنند، چیست؟

۴. فلسفهٔ حرمت بازی با شطرنج یا پاسور چیست؟

تصویر

ص:۶

درآمد

دین مبین اسلام برای تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی انسان برنامه های تعالی بخش دارد، اما پیش از بیان این احکام، لازم است به این پرسش پاسخ گوییم: چرا با اینکه آیات قرآن و روایات اهلبیت با یکدیگر در انطباق کامل است، بین علما اختلاف فتوا وجود دارد؟ در پاسخ باید گفت اختلاف فتوا، علل متعددی دارد که در این مختصر، به دو نمونهٔ مهم اشاره میکنیم:

۱. آیات قرآن و روایات، در مباحث احکام، به منزلهٔ قانون است و ممکن است فهم فقها از عبارت های آن متفاوت باشد. با اینکه قوانین حقوقی، زادهٔ فکر بشر و بسیار ساده تر از قوانین الهی است، حقوق دانان نیز گاه در فهم قانون دچار اختلاف نظر می شوند؛ لذا هیچ بعید نیست فقها نیز در فهم قوانین الهی از قرآن و روایات، اختلاف نظر پیدا کنند. در اصطلاح علم اصول، به این برداشت ها، «ظواهر ادله» و «فهم عرفی» می گویند.

۲. روایاتی که سند احکام الهی قرار میگیرد، باید بسیار معتبر باشند تا بتوان به آنها استناد کرد. علم رجال و شخصیت شناسی، وضعیت کسانی را بررسی می کند که روایات را از زمان امامان معصوم تاکنون بیان کرده اند. در موثق بودن و مطمئن بودن برخی اشخاص، بین علما اختلاف نظر وجود دارد. این موضوع سبب میشود بعضی روایات در نظر فقیهی معتبر باشد و مطابق آن، فتوا دهد و در نظر شخص دیگر، معتبر نباشد و مطابق آن، فتوا ندهد.

نکته: هرگاه میان کارشناسان فن، اختلاف نظر باشد، افراد به خبرهترین کارشناس مراجعه میکنند؛ لذا در عمل به احکام نیز واجب است به مجتهد اعلم مراجعه کنیم.

۱. چند نکته، در بیان احکام الهی

۱-۱. احکام الهی مبتنی بر مصلحت ها و مفسده هاست. گسترهٔ مصالح و مفاسد نیز شامل ابعاد جسمی و روحی و فردی و اجتماعی و نیز امور دنیوی و اخروی است.

۱-۲. احکـام الهی برای پاسـخگویی به نیازهـای ثـابت و متغیر بشـر است. برای نیازهـای ثـابت، احکام ثابت و برای نیازهای متغیر، احکام متغیر وضع می شود.

۱-۳. احکـام الهی، تابع موضوعات است و هر موضوعی، حکم خاص خود را دارد. ازاینرو، ثبات و تغییر احکام، پیونـد وسـیعی با ثبات و تغییر موضوع دارد. بنـابراین، ثبـات احکـام دینی بهلحـاظ اسـتواری موضوعشان است و اگر موضوع عوض شود، دیگر ثبات حکم معنا نـدارد؛ برای مثال، خوردن انگور حلال است؛ اما اگر همان انگور به شراب تبدیل شود، خوردن آن نیز حرام خواهد شد.

۱-۴. تغییرِ موضوع انواع مختلفی دارد: یکی از انواع آن اسـتحالهٔ شـی ء (تغییر ماهوی) است؛ ماننـد آنچه در مثال گفته شـده آمـد. گونهٔ دیگر آن، تغییر عنوان منطبق بر موضوع است؛ برای نمونه، هر شـی ء نجسـی که منفعت حلالـل نداشـته نباشـد، ازنظر شـرعی، نمی توان بـا آن مبـادلهٔ اقتصادی انجام داد. ازاینرو، در گذشته، فروش خون حرام بود؛ زیرا فاقد منفعت

تصوير

ص:۱۰

حلال بود. اما امروزه که با تزریق خون، می توان جان بیمارانی را از خطر مرگ رهانید، منفعت حلال دارد. بنابراین، با آنکه تغییری در ماهیت خون پدید نیامده، عنوان منطبق بر آن تغییر کرده؛ یعنی خون مصداق کارهایی واقع شده است که منفعت حلال دارد و لاجرم میتوان با آن مبادلهٔ اقتصادی انجام داد.

۱–۵. بازی با آلات قمار در اسلام حرام است. حکم به حرمت بازی با پاسور، ازآنجهت است که به عنوان یکی از ابزارهای قمار شناخته می شود؛ هرچند با آن شرط بندی نکنند. بنابراین، تا زمانیکه به این عنوان شناخته می شود، حکم آن حرمت خواهد بود. البته، اگر مرجع تقلید در صدق عنوان آلت قمار بودن برای پاسور تردید کند، به حرمت فتوا نمی دهد.

درمقابل، گفته شده است که امروزه در سطح جهان، شطرنج آلت قمار به حساب نمی آید؛ بلکه آنرا نوعی وسیلهٔ بازی فکری می شناسند. برایناساس، شطرنج ازنظر موضوع حکم شرعی، تغییر یافته است؛ یعنی از آلت قمار بودن خارج شده و به تبع آن، حکمش نیز

ص:۱۱

دگرگون شده است.

۱-۶. برخی مراجع تقلید بازی با شطرنج را مطلقاً حرام می دانند؛ زیرا ازنظر ایشان ملاک حرمت شطرنج، آلت قمار بودن نیست؛ بلکه مستقلاً موضوع حرمت است. ازاینرو، آلت قمار بودن و نبودن در حکم آن دخالت نـدارد. ولی برخی دیگر از مراجع، مانند امام خمینی و مقام معظم رهبری و آیـات عظام فاضل و مکارم و بهجت، آنرا به عنوان آلت قمار بودن حرام می داننـد. براساس این مبنا، اگر شطرنج از آلت قمار بودن خارج شود، دیگر حرام نخواهد بود. بنابراین، در این مسئله هرکس باید به فتوای مرجع تقلید خود رجوع کند.

۲. مضرّات قمار

خداوند متعال قمار را در ردیف می گُساری و بت پرستی و از کارهای پلید شیطانی دانسته و به اجتناب از آن دستور داده است: یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ

رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ. (= ای کسانی که ایمان آورده اید، بدانید که شراب، قمار، بت ها و چوب های مخصوص برد و باخت، به تمامی، پلید و ناپاک و از کارهای شیطانی است. پس، از این کارها بپرهیزید تا رستگار شوید.)(۱)

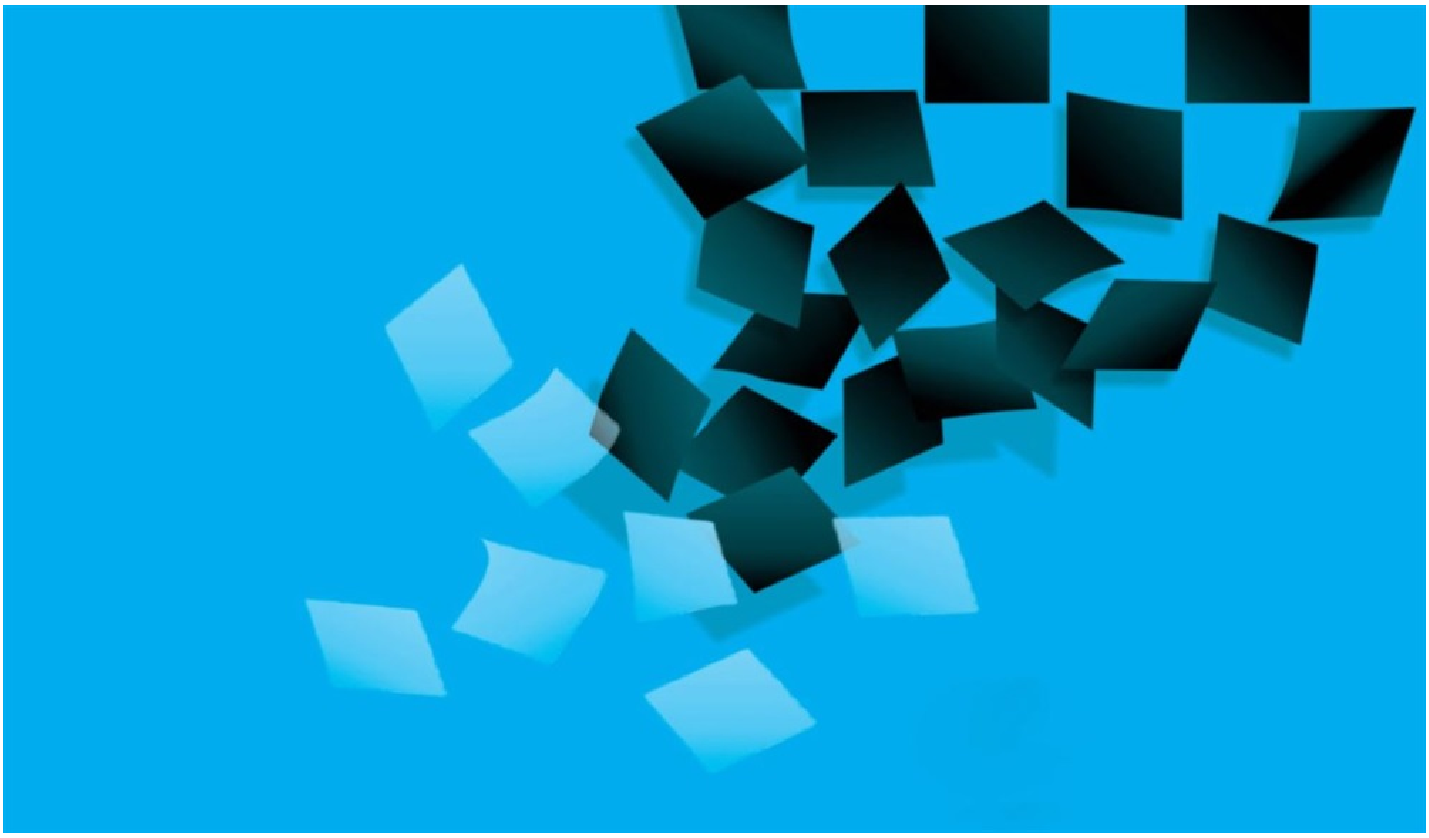
«میسر» یعنی قمار و ازاین رو، قمارباز را «یاسر» گویند. ریشهٔ آن «یسر» به معنای آسانی است و علت نامیدن قمار به میسر، این است که قمارباز بـا آن، مـال دیگران را به آسـانی و بـدون زحمت به چنگ می آورد.(۲) از امام رضـا نقل شـده است: المیسـر هوالقمار. (= میسـر همان قمار است.)(۳) براساس روایات متعددی از رسول خدا و ائمهٔ معصوم، بازی با آلات قمار نیز در ردیف میسر شمرده شده است. جابر از امامباقر نقل کرده است: از پیامبر اکرم پرسیدند: «میسر

۱- مائده ۹۰

۲- سید علی اکبر قرشی قاموس قرآن ج۷ ص ۲۶۳

۳- وسائل الشیعه ج۱۲ ص۱۱۹ حدیث ۳

تصویر

ص:۱۴

چیست؟» فرمودند: «هر آنچه با آن قماربازی کنند؛ حتی مانند قاب یا گردو.»(۱)

خدا در قرآن می فرماید: إِنَّما یرِیدُ الشَّیطانُ أَنْ یوقِعَ بَینَکمُ الْعَداوَهَ وَ الْبَغْضاءَ فِی الْخَمْرِ وَ الْمَیسِرِ وَ یصُدَّکمْ عَنْ ذِکرِ اللَّهِ وَ عَنِ الصَّلاهِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ. (= شیطان همواره درصدد ایجاد دشمنی و کینه توزی میان شما و بازداشتن شما از یاد خدا و برپایی نماز است. قماربازی و می گساری ابزار شیطان در نیل به این هدف است. آیا باز هم از این کار دست برنمی دارید؟)(۲) آیهٔ دیگری می گساری و قماربازی را هم ردیف و از گناهان کبیره دانسته است. گرچه ممکن است احیاناً منافعی هم داشته باشد، قطعاً آثار زیان بار آن، به مراتب، بیشتر از سود آن است: یسْئَلُونَک عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَیسِرِ قُلْ فِیهِما إِثْمٌ کبِیرٌ وَ مَنافِعُ لِلنَّاسِ وَ إِثْمُهُما أَکبَرُ مِنْ نَفْعِهِما(۳) .

۱- قیل یا رسول اللّه ما المیسر؟ فقال کل ما تقومر به حتی الکعاب و الجوز. وسائل الشیعه، ج۱۲، ص۱۱۹، حدیث ۴.

۲- مائده ۹۱

۳- بقره ۲۱۹

در آیهٔ دیگری آمده است: حُرِّمَتْ عَلَیکمُ الْمَیتَهُ وَ الدَّمُ وَ لَحْمُ الْخِنْزِیرِ وَ ما اُهِلَّ لِغَیرِ اللّهِ بِهِ وَ الْمُنْخَنِقَهُ وَ الْمَوْقُوذَهُ وَ الْمُتَرَدِّیهُ وَ النَّطِیحَهُ وَ ما أَکلَ السَّبُعُ اِلّا ما ذَکیتُمْ وَ ما ذُبِحَ عَلَی النُّصُبِ وَ أَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلامِ ذلِکمْ فِسْقٌ(۱). از این آیه می توان فهمید که «تقسیم به ازلام(۲)» نوعی قمار بوده که در اسلام

۱- مائده۳

۲- اعراب دوگونه ازلام (تیرهای مخصوص) داشتند: ازلام امرونهی و دیگری ازلام قمار. ازلام قمار عبارت بود از ده چوب تیر به نام های فذّ، توأم، مسبل، نافس، حلس، رقیب، معلّا، سفیح، منیح و رغد. هفت چوب اول، بهترتیب از یک تا هفت سهم داشت و سه چوب آخر سهمی نداشت. در صفحات ۲۴۴و۲۴۵ از تفسیر مجمع البیان آمده است: «شتری را سر بریده و ۲۸ قسمت می کردند و قماربازان ده نفر و به عددِ تیرها بودند. آنگاه تیرها را مخلوط کرده، هرکس یک تیر برمی داشت. صاحب تیر فذّ یک قسمت و صاحب تیر توأم دو قسمت، تا آنکه تیر معلّا به نام او آمده بود، هفت سهم می برد. آنان که سه تیرِ سفیح یا منیح یا رغد به دست آنها آمده بود، نه تنها چیزی نمی بردند، بلکه پول شتر را هم می پرداختند.» در آیه، این کار فسق دانسته شده است؛ یعنی قمار و بازی با آلات قمار، گناهی بزرگ و خروج از طاعت خداوند و روی آوردن به معصیت است. همان، ص ۲۴۵؛ علی اکبر هاشمی رفسنجانی، تفسیر راهنما، ج۴، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزهٔ علمیهٔ قم، ۱۳۷۴، ص۲۳۳. روشن است که نه تیرهای قمار خصوصیتی در تحریم داشته است، نه حیوان و گوشت آن. بنابراین، اموال به دست آمده از هر نوع بردوباخت، حرام است (همان)؛ جز در مسائلی مانند مسابقهٔ تیراندازی یا اسب سواری که استثنا شده است.

تحریم شده است. پس، بازی قمار که با بردوباخت مالی همراه است، حرام بوده و داخل در عناوین میسر و ازلام است؛ حال آنکه با آلات قمار باشد یا با هر وسیلهٔ دیگری. همچنین، از نمونه های تصرف ناروا در مال دیگران بوده که براساس این آیهٔ شریفه حرام است: «لا تَأْكلُوا أَمْوالَكمْ بَينَكمْ بِالْباطِلِ.(۱)»

نکتهٔ مهم دیگر، بازتاب روانی قمار است. قمارباز همیشه بازنده است؛ چون اگر ببرد، حریص تر می شود که باز هم قمار کند و به یقین، او همیشه برنده نخواهد بود و در دفعات بعدی خواهد باخت. ازآنجاکه این ثروت بادآورده است، نه نتیجهٔ کار و کوشش، قدر آنرا نمی داند و چه بسا به زودی آنرا ازدست بدهد. ازنظر اخلاقی نیز قساوت قلب می خواهد که کسی اموال و دارایی و گاهی، تمام زندگی و کاشانهٔ دوستش را بگیرد، او و خانواده اش را به

۱- بقره، ۱۸۸؛ نساء، ۲۹؛ نک: نساء، ۱۶۱؛ توبه، ۳۴.

تصویر

ص:۱۸

روز سیاه بنشاند و خود با دارایی آنان، به عیش و نوش بپردازد.

در برخی روایات وارد شده است:(۱) «قریشی ها آنقدر به قماربازی ادامه می دادند که حتی زن و بچهٔ خود را بر سر آن گرو می گذاشتند و می فروختند.» ازاین رو، بازی با آلات قمار حتی اگر بدون بردوباخت باشد، حرام شمرده شده است تا کسی به این وادی خطرناک نزدیک نشود. به عبارت دیگر، احتمال دارد حرمت بازی با آلات قمار، جنبهٔ حریمی داشته باشد و موجب شود که جامعهٔ اسلامی، به طور کامل، با اینگونه مسائل فاصله گیرد و به آن نزدیک نشود.

از دیگرسو، کسی که می بازد، می کوشد برای جبران شکستِ روحی و مادی خود، بازی را ادامه دهد و چون عصبانی شده است، چه بسا تمام زندگی خود را ببازد و حتی برای تسکین شکست و ناراحتی های خود، به انواع مواد مخدر و مشروبات الکلی روی آورد. شاید

۱- نک: وسائل الشیعه، ج۱۲، ص۱۱۹تا۱۲۱.

بدین جهت است که در این آیات، شراب و قمار باهم آمده است.

درخصوص برخی بازی ها، مانند شطرنج، باید دانست که فقه مرز نهایی میان حرام و واجب را مشخص می کند؛ اما باید مواظب سایر آثار جانبی آنها بود. برخی مانند شانتال شوده، قهرمان شطرنج فرانسوی، معتقدند که شطرنج ورزشی خسته کننده است. پرداختن به شطرنج، سایر منابع ذهنی را ازکار می اندازد و دیگر فعالیت های ذهن، بیهوده و پوچ می شود. شطرنج می تواند به مفهوم نظریهٔ پاسکالی، با فشاری که بر نقطه ای از بدن (مغز) وارد می سازد، اختلال حواس ایجاد کند.

به نظر برخی، یکی دیگر از مضرّات شطرنج، کینه و عداوتی است که میان بازیکنان پدید می آید. الخین، قهرمان دیگر شطرنج، می گوید: «برای برنده شدن در بازی شطرنج، باید از حریف خود متنفر شد.» مهم تر از همه، آن است که بازی با پاسور، شطرنج و...، عمر انسان را تلف، اعصابش را فرسوده و روانش را آشفته می سازد.

ص:۲۰

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹
امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانه ای
قائمیه
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹